

3. 3. Коржак

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. Переклад сучасної військової термінології є актуальним питанням у сучасному глобалізованому світі, оскільки чітка та ефективна комунікація між військовослужбовцями та організаціями, що належать до різних мовних та культурних середовищ, має важливе значення. Мета дослідження – проаналізувати виклики та нюанси, пов'язані з перекладом сучасної військової термінології українською мовою, зосередившись на таких аспектах, як акроніми та аббревіатури, неологізми та технічні терміни, жаргонізми та сленг, а також культурно-історичні відсилання. У цьому дослідженні використано поєднання якісних та кількісних методів, зокрема огляд літератури, порівняльний аналіз та тематичні дослідження, для вивчення специфічних викликів та стратегій, пов'язаних з перекладом військової термінології українською мовою. У дослідженні визначено основні проблеми, з якими стикаються перекладачі при роботі з різними аспектами військової термінології, включаючи необхідність прямого перекладу, адаптацію до цільової культури та створення нових термінів. Дослідження також пропонує практичні стратегії та рекомендації для подолання цих викликів і підвищення якості перекладів. Крім того, дослідження пропонує глибокий аналіз специфічних особливостей військової термінології, таких як правильне поводження з акронімами та аббревіатурами, пошук відповідних перекладів для неологізмів та технічних термінів, врахування нюансів жаргону та сленгу, а також успішний переклад культурних та історичних посилань зі збереженням їхнього оригінального контексту. Результати цього дослідження мають практичне значення для перекладачів, військовослужбовців та організацій, пропонуючи розуміння складнощів перекладу спеціалізованої військової лексики.

Ключові слова: переклад, військова термінологія.

Постановка проблеми. Переклад сучасної військової термінології є складним і важливим завданням, особливо в епоху стрімкого технологічного прогресу та мінливої геополітичної динаміки. Військовослужбовці та організації повинні мати можливість ефективно спілкуватися, долаючи мовні та культурні бар'єри, що зумовлює необхідність точного перекладу військових термінів і понять різними мовами, зокрема й українською.

Актуальність цього дослідження полягає в тому, що в ньому розглядаються проблеми та нюанси, пов'язані з перекладом сучасної військової термінології українською мовою. Аналізуючи різні аспекти військової мови, такі як акроніми та аббревіатури, неологізми та технічні терміни, жаргонізми та сленг, а також культурні та історичні посилання, це дослідження має на меті пролити світло на специфічні проблеми, з якими стикаються перекладачі, та запропонувати потенційні стратегії для їх подолання.

Розуміння тонкощів перекладу військової термінології має важливе значення для налагодження чіткої та ефективної комунікації між військовослужбовцями та організаціями, що належать до різних мовних та культурних середовищ. Крім того, це дослідження робить внесок у ширшу сферу перекладознавства, надаючи уявлення про складнощі перекладу спеціалізованої лексики в галузі, що швидко розвивається.

Таким чином, передумови та значення цього дослідження полягають у вивченні унікальних викликів і можливостей, що виникають при перекладі сучасної військової термінології українською мовою. Пропонуючи практичні рішення та стратегії для перекладачів, це дослідження має на меті підвищити ясність і точність військової комунікації, що в кінцевому підсумку сприятиме кращому взаєморозумінню та співпраці між військовослужбовцями та організаціями в усьому світі.

Огляд останніх наукових досліджень та публікацій. Більшість літературних джерел з даної теми зосереджуються на проблемах перекладу військових матеріалів та термінології. М. Зайцева [1] досліджує особливості перекладу термінів у військових текстах та розглядає питання вибору еквівалентів для військової термінології в українській мові. В. Балабін [2] в своїй монографії розглядає теоретичні засади військового перекладу в Україні, звертаючи увагу на важливість використання правильних термінів та

стилів. Ю. Камінський [3] аналізує декомпресемну асиметрію англійських та українських мовленнєвих знаків, що може вплинути на переклад військових матеріалів. В. Попелюк та О. Наумов [4] досліджують специфічні особливості перекладу скорочень в англійській мові, що використовуються у військових матеріалах. Т. Гнетко та М. Богачук [5] проводять контрастивний аналіз військової термінології в англійській та українській мовах. І. Косоте та Т. Smirnova [6] досліджують аспекти перекладу військових матеріалів з англійської на латиську мову.

Помітно, що ці дослідження зосереджуються на різних аспектах перекладу військових матеріалів, від термінології до стилістики та культурних відмінностей між мовами. Однак враховуючи, що військова термінологія поповнюється новими термінами в умовах нових військових операцій, бракує досліджень, що відображають сучасні особливості перекладу військової термінології.

Мета дослідження – показати особливості перекладу сучасної військової термінології на українську мову.

Виклад основного матеріалу. У перекладацькій сфері, коли доводиться працювати з військовою термінологією, матеріали можна розділити на кілька категорій:

- військово-художні;
- військово-публіцистичні;
- військово-політичні;
- військово-наукові;
- військово-технічні матеріали;
- акти військового управління [1, с. 98].

До самої вузької категорії військових матеріалів входять науково-технічні матеріали та акти управління, які стосуються діяльності військ і військових установ. З іншого боку, військово-мистецька література, військова публіцистика і військово-політичні матеріали є військовими тільки за своєю тематикою та призначенням. Вони в основному мають загальні риси зі суспільно-політичними, публіцистичними та художніми текстами [9, с. 10].

У військовому перекладі використовуються спеціальні техніки та прийоми, такі як переклад за зразком, груповий переклад, використання тлумачного словника та інші. Крім того, зазвичай використовується формат документів та оформлення, які можуть відрізнятися від звичайних стандартів цивільних документів [1].

Передача стилю оригіналу є однією з важливих проблем, яка виникає у процесі військового перекладу. Стилістичний аспект перекладу полягає в правильному виборі лексико-граматичних засобів з урахуванням функціонально-комунікативної спрямованості оригіналу та існуючих норм мови. У військових текстах також використовуються спеціальні терміни, аббревіатури та скорочення, які потрібно передавати у перекладі точно та акуратно, щоб уникнути непорозумінь та помилок.

Український стиль передачі військових матеріалів повинен відповідати нормам, прийнятим для відповідного виду документів, з урахуванням функціонально-комунікативної спрямованості оригіналу. Перекладач повинен нейтралізувати українською мовою зайву образність і жаргонні елементи, які не є притаманними українським військовим матеріалам, та передати матеріал українською мовою точно та чітко, зберігаючи структурну форму та інші важливі деталі [4].

Військову лексику зазвичай ділять на три основні групи:

- аббревіатуру та скорочення;
- військово-технічну термінологію, яка охоплює науково-технічні терміни;
- та емоційно-забарвлену військову лексику (сленг), яка часто вживається в усній розмовній мові військовослужбовців.

Абревіатури та скорочення. Акроніми та аббревіатури є поширеними у військовій термінології, оскільки вони слугують для спрощення складних термінів і сприяють швидкому спілкуванню між військовослужбовцями. Ці мовні засоби часто позначають організації, обладнання або процедури і можуть відрізнятися в різних країнах. При перекладі військових акронімів та аббревіатур на українську мову може виникнути кілька проблем [4, с. 48].

1) Пряма еквівалентність. У деяких випадках акронім або аббревіатура мовою оригіналу може мати прямий еквівалент у мові перекладу. Перекладач повинен знати про ці усталені еквіваленти і використовувати їх, коли це доречно.

Приклади:

- *NATO (North Atlantic Treaty Organization)* – НАТО (Північноатлантичний договірний альянс)
- *ICBM (Intercontinental Ballistic Missile)* – МБР (міжконтинентальна балістична ракета)

2) Транслітерація. За відсутності прямого еквівалента перекладач може транслітерувати акронім або аббревіатуру з мови оригіналу на мову перекладу. Це може зберегти оригінальну форму, але може бути незрозумілим для цільової аудиторії.

Приклади:

- *UAV (Unmanned Aerial Vehicle)* – БПА (безпілотний літальний апарат)
- *GPS (Global Positioning System)* – ГНСС (глобальна навігаційна супутникова система)
- *AWACS (Airborne Warning and Control System)* – БсПЗ (бортова система попередження зіткнення)

[5, с. 24].

3) Переклад з адаптацією: У деяких випадках перекладачеві може знадобитися створити новий акронім або аббревіатуру в мові перекладу, який відображає значення вихідного терміна, але адаптує його до лінгвістичного та культурного контексту.

Приклади:

- *SEALs (Sea, Air, and Land Teams)* – ВМФС (Водно-морські, повітряні та наземні сили)
- *SWAT (Special Weapons and Tactics)* – Спецназ (Спеціальна зброя та тактика)
- *JDAM (Joint Direct Attack Munition)* – СБПУ (спільні боєприпаси прямого ураження).

4) Переклад з експлікацією – прийом перекладу лексичної одиниці, при якому перекладач передає її значення описовим сполученням слів, даючи пояснення цього значення [3].

Приклад:

- *A2/AD* – Вороже блокування доступу до систем/блокування зон інформаційного впливу держави
- *START Treaty* – Договір про скорочення стратегічного наступального озброєння *START*.

Перекладачі повинні бути обережними при роботі з акронімами та аббревіатурами у військовій термінології, оскільки точна передача значення має вирішальне значення для чіткої комунікації між військовослужбовцями та організаціями.

Військово-технічна термінологія. Неологізми та технічні терміни є важливими аспектами військової термінології. Неологізми – це нові слова або вирази, які нещодавно з'явилися в мові, в той час як технічні терміни – це специфічні слова або фрази, які стосуються певної галузі або дисципліни. У контексті військової мови ці терміни часто виникають завдяки технологічному прогресу, новій тактиці або стратегічним концепціям. Переклад неологізмів та технічних термінів на українську мову пов'язаний з кількома проблемами:

1) Прямий переклад: Коли неологізм або технічний термін має прямий еквівалент у мові перекладу, перекладач повинен вибрати цей еквівалент, щоб зберегти оригінальне значення.

Приклади:

- *Cyberwarfare* – кібервійна
- *Stealth technology* – стелс-технологія
- *Electronic warfare* – радіоелектронна боротьба

2) Запозичення або кальки. У деяких випадках неологізм або технічний термін може бути запозичений безпосередньо з мови-джерела або адаптований як калька, що передбачає переклад окремих компонентів терміна зі збереженням його загальної структури.

Приклади:

- *Drone* (запозичення) – дрон
- *Network-centric warfare* (калька) – мережево-центрична війна (дослівний переклад: мережево-центрична війна)

3) Створення нових термінів. Якщо ні прямий переклад, ні запозичення не підходять, перекладачеві може знадобитися створити новий термін у мові перекладу, щоб передати значення оригінального неологізму або технічного терміна. У цьому процесі слід враховувати мовний і культурний контекст мови перекладу, щоб новий термін був чітким і зрозумілим.

Приклади:

- *Counterinsurgency* – протистояння (вигаданий термін, походить від українських слів «протиція» та «повстання»)
- *Asymmetric warfare* – асиметрична війна (термін, утворений від поєднання українських слів «асиметричний» та «війна»)

Жаргон та сленг. Жаргон і сленг – це неформальні елементи військової термінології, які виникають з унікальної культури і досвіду військовослужбовців. Жаргон відноситься до спеціалізованої лексики, що використовується в межах певної професійної групи, тоді як сленг складається з неформальних слів

і виразів, що розвиваються в межах певної спільноти. Як жаргон, так і сленг можуть створювати труднощі при перекладі на українську мову, оскільки вони часто несуть в собі відтінки значень або культурні конотації, які можуть не піддаватися прямому перекладу [6, с. 110].

1) Дослівний переклад. У деяких випадках дослівного перекладу жаргонізму чи сленгу може бути достатньо, щоб передати оригінальне значення. Однак такий підхід не завжди може бути ефективним, оскільки перекладений термін може втратити свій культурний контекст або специфічні конотації.

Приклади:

- *Firepower* – *вогнева потужність* (дослівний переклад зі збереженням значення)
- *Recop* (*reconnaissance*) – *розвідка* (дослівний переклад зі збереженням неформального стилю скорочення)

2) Заміна еквівалентним терміном. Якщо прямий переклад не підходить, перекладачеві може знадобитися знайти еквівалентний термін у мові перекладу, який передає те саме значення та культурний контекст. У військовому словнику Збройних Сил України є багато цікавих та неординарних назв, які використовують воїни. Наприклад, «Наташка» – це вантажний «Урал», «Шишига» – грузовик ГАЗ-66, «Покемон» – модернізований кулемет Калашникова та багато інших. Кожен з цих термінів має свій унікальний зміст і використовується військовими для зручності та ефективності спілкування. Щоб передати зміст, перекладачеві доведеться шукати еквівалентний термін [7].

Приклади:

- *Green Berets* (спецназ армії США) – *Зелені Берети* (український еквівалент);
- *GI* (американський військовий сленг на позначення солдата) – *Салага* (український сленговий термін на позначення солдата, хоча конотації можуть децю відрізнятися).

3) Збереження оригінального терміну. У деяких випадках перекладач може вирішити зберегти оригінальний жаргонний або сленговий термін, якщо він широко відомий у мові перекладу або якщо не існує відповідного еквівалента. У таких випадках надання короткого пояснення або глосарію може допомогти цільовій аудиторії зрозуміти термін.

Приклади:

- *Humvee* (абревіатура від *High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle* – високомобільний багатопільовий колісний транспортний засіб) – *Гамер* (*Humvee*, транслітеровано українською)
- *KIA* (*Killed in Action*) – *KIA* (оригінальна абревіатура зберігається, але може супроводжуватися пояснювальною запискою).

Висновки. Отже, переклад сучасної військової термінології українською мовою вимагає глибокого розуміння тонкощів військової мови та культури, а також чіткого усвідомлення специфічних викликів, пов'язаних з кожним аспектом військової термінології. Впроваджуючи ефективні стратегії та сприяючи співпраці між перекладачами, військовослужбовцями та профільними експертами, можна покращити якість перекладів, що в кінцевому підсумку призведе до більш чіткої комунікації та кращого взаєморозуміння між військовослужбовцями та організаціями в усьому світі.

Під час аналізу особливостей військової термінології ми виявили різні виклики та стратегії, пов'язані з перекладом українською мовою акронімів та абревіатур, неологізмів та технічних термінів, жаргонізмів та сленгу, а також культурно-історичних відсилань. Перекладачі повинні ретельно продумувати найбільш відповідний підхід до кожного аспекту, беручи до уваги лінгвістичний та культурний контекст як мови оригіналу, так і мови перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцева М.О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2013. № 10. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6757/Zaitseva.pdf;jsessionid=E9AF9294E82FC7E07216A0631364F62B?sequence=1>
2. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні. Київ : Логос, 2018. 492 с.
3. Камінський Ю. Декомпресемна асиметрія англійських та українських мовленнєвих знаків. *Вісн. Сум. держ. ун-ту. Серія: Філологія*. Суми : СумДУ, 2008. № 1. С. 30–34. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/9572>
4. Popelyuk V.P., Naumov O.I. Some specific features of translating abbreviations in Military English. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. № 32 (71). 2021. https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/6_2021/part_3/9.pdf
5. Hnedko T.M., Bohachuk M.V. Contrastive analysis of military terminology in English and Ukrainian Languages. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 37. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v37/part_4/8.pdf

6. Kocote I., Smirnova T. Aspects of Military-related Text Translation from English into Latvian. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 2016. № 231 (2). P. 107–113. DOI:10.1016/j.sbspro.2016.09.078
7. Малежик Т. «Таблетка», «маслята», «ситуація 4.5.0»: військовий сленг Збройних Сил України. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ato/tabletka-maslyata-situaciya-4-5-0-viyskoviy-sleng-zbroynih-sil-ukrayini-2121913.html>

Z. Korzhak. Features of translation of modern military terminology. – Article.

Summary. Translating modern military terminology is an urgent issue in today's globalized world, as clear and effective communication between military personnel and organizations belonging to different linguistic and cultural environments is essential. The study aims to analyze the challenges and nuances associated with translating modern military terminology into Ukrainian, focusing on such aspects as acronyms and abbreviations, neologisms and technical terms, jargon, and slang, as well as cultural and cultural, and historical references. This study uses qualitative and quantitative methods, including literature review, comparative analysis, and case studies, to explore the challenges and strategies associated with translating military terminology into Ukrainian. The study identifies the main problems translators face when dealing with various aspects of military terminology, including the need for direct translation, adaptation to the target culture, and creating new terms. The study also offers practical strategies and recommendations for overcoming these challenges and improving the quality of translations. In addition, the study offers an in-depth analysis of the specific features of military terminologies, such as the proper handling of acronyms and abbreviations, finding appropriate translations for neologisms and technical terms, taking into account the nuances of jargon and slang, and successfully translating cultural and historical references while preserving their original context. The results of this study are of practical importance for translators, military personnel, and organizations, offering insight into the complexities of translating specialized military vocabulary.

Key words: translation, military terminology.

УДК 811.161.2'367.2:81'38

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2023/38/15>

В. І. Кухарєва-Рожко

доцент кафедри української мови та загального мовознавства
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Г. М. Дядюра

доцент кафедри української мови та загального мовознавства
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

МЕТАТЕКСТОВІ ОПЕРАТОРИ В НАУКОВІЙ МОВІ

Анотація. У статті проаналізовано використання метатекстових операторів у науковій мові. Односкладні синтаксичні конструкції розглянуто з погляду їхньої комунікативної доцільності. Зазначено, що за допомогою односкладних речень створюється своєрідний соціокультурний механізм у вступній частині наукового дискурсу.

Ключові слова: наукова мова, науково-технічний текст, науковий стиль, метатекстові оператори, комунікативні моделі, односкладні речення, текстова компетенція.

Науковий стиль сучасної української літературної мови постійно перебуває в колі інтересів фахівців різних галузей, оскільки функціонування мови у новій сфері виявляє потенційні можливості мовних засобів різних рівнів. Нині опис системи європейських мов уже важко уявити без урахування наукового стилю та його ролі в житті сучасного суспільства. Показником цього є вихід у світ монографій [2–4], наукових розвідок [7], публікацій у періодичних виданнях [6; 8]. З розширенням функцій науки в сучасному суспільстві помітним стає вплив наукового стилю на інші стилі мови та на літературну мову в цілому. Зокрема й синтаксичні особливості наукового стилю впливають на розвиток нових способів побудови речень і в інших стилях.